

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE ORGANIZATION BANKS CREDIT-INVESTMENT ACTIVITY

У статті розглянуто сутність кредитно-інвестиційної діяльності та описано ключові засади її організації у банківських установах. Проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку ринку банківських послуг в Україні. Визначено, що ключовими проблемами, що заважають активізації банківських кредитно-інвестиційних операцій, є проблемна заборгованість та дефолти за борговими зобов'язаннями. З метою ефективного розвитку банківської діяльності запропоновано запровадження механізмів управління доходністю та ризиком кредитно-інвестиційних операцій в межах комплексної системи ризик-менеджменту банківських установ. Стверджується, що активізація кредитно-інвестиційної діяльності – це глобальна задача, яка має вирішуватися на рівні державної політики. Показано взаємний вплив банківської системи на економіку країни в цілому та навпаки.

Ключові слова: банківська установа; кредитно-інвестиційна діяльність; кредитно-інвестиційний портфель; ризик-менеджмент; відсоткові доходи; банківський кредит; боргові цінні папери.

В статье рассмотрено сущность кредитно-инвестиционной деятельности и описано ключевые принципы ее организации в банковских учреждениях. Проанализировано современное состояние и перспективы развития рынка банковских услуг в Украине. Определено, что ключевыми проблемами, которые мешают активизации банковских кредитно-инвестиционных операций, являются проблемная задолженность и дефолты по долговым обязательствам. С целью эффективного развития банковской деятельности предложено

внедрение механизмов управления доходностью и риском кредитно-инвестиционных операций в рамках комплексной системы риск-менеджмента банковских учреждений. Утверждается, что активизация кредитно-инвестиционной деятельности – это глобальная задача, которая должна решаться на уровне государственной политики. Показано взаимное влияние банковской системы на экономику страны в целом и наоборот.

Ключевые слова: банковское учреждение; кредитно-инвестиционная деятельность; кредитно-инвестиционный портфель; риск-менеджмент; процентные доходы; банковский кредит; долговые ценные бумаги.

The article considers the essence of credit and investment banking activity and describes the key principles of its organization in banking institutions. The current situation and the development prospects of the credit-investment activity of banking institutions in Ukraine are being analyzed in this article. It is defined that the major obstacles in the bank's credit-investment operations intensification are the troubled indebtedness and the defaults on debt instruments. It is proved that the effective risk-management system in credit-investment operations should be very precise in ranging and classifying the potential investment targets, so that the banking institution could minimize both the exposure to the direct financial losses and the lack of potential revenue. It is stated in the article that the credit-investment activity intensification is the global challenge, that should be solved on the state-policy level.

Key words: banking institution; credit-investment activity; credit-investment portfolio; risk-management; interest income; bank loan; debt securities.

УДК 336.71

Долінський Л.Б.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри
економіко-математичного моделювання
Київський національний економічний
університет

Постановка проблеми. Метою діяльності комерційних банків, так само як і інших суб'єктів господарювання, є насамперед отримання прибутку від власної діяльності. Прийнято виділяти відсоткові, торгівельні та комісійні доходи банківських установ, причому зазвичай саме відсоткові доходи становлять домінуючу частку в структурі доходів комерційних банків. Джерелом генерування відсоткових доходів є кредитно-інвестиційна діяльність, тому потреба розвитку стимулює банківські установи активізувати її з метою максимізації доходів, при цьому наражаючись на відповідні ризики. Надалі говоритимемо про банківську кредитно-інвестиційну діяльність, розуміючи, що вона відноситься до всіх активних операцій банківських установ, спрямованих на формування їх кредитно-інвестиційного портфелю з метою отримання відсоткового доходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання кредитно-інвестиційної діяльності бан-

ківських установ розглядали в своїх працях такі відомі науковці як: Мороз А.М. [1], Луців Б.Л. [2], Любунь О.С. [3], Пересада А.А. [4], Примостка Л.О. [5], Синки Дж. [6], Фабозци Ф. [7], Шелудько Н.М. [8] та інші.

Незважаючи на значну кількість досліджень, проведених з даної тематики, існує необхідність подальшого вивчення принципів організації кредитно-інвестиційної діяльності банківських установ з урахуванням специфічних властивостей вітчизняної банківської системи та притаманних їй ризиків.

Постановка завдання. Висвітлення проблемних питань функціонування банківських установ в Україні та уточнення основних принципів та методологічних засад організації банківської кредитно-інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. З погляду загальної теорії систем, ринок банківських послуг є складною системою, яка утворює

ється з великої кількості підсистем (комерційних банків), величезної кількості інших суб'єктів господарювання та домогосподарств. Всі ці суб'єкти мають множинні зв'язки між собою та перебувають у постійній взаємодії один з одним. Кожна з окремих банківських підсистем (банківських установ) має виражену багаторівневу ієрархічну структуру, за якої вищій рівень в ієрархії генерує за певними алгоритмами (правилами) інформаційні сигнали для нижчого рівня в ієрархії, який вже безпосередньо виконує певні регламентовані дії та оперує відповідними агрегатами. Також банківська система має надсистему у вигляді основного регулятора ринку (НБУ) та інших державних органів. Разом з цим, сама банківська система є підсистемою для фінансової системи, яка в свою чергу виступає підсистемою для економічної системи країни.

Зрозуміло, що розвиток суспільства не вичерпується лише економічними процесами, однак суспільство з певною соціальною структурою, політичним устроєм, культурними та морально-етичними нормами є тим середовищем, з яким банківська система постійно взаємодіє.

Розглянемо фінансові відносини між підприємством-позичальником та банком-кредитором, з метою виявлення етапу, на якому у першого з'являються певні *боргові зобов'язання*, а у другого відповідні *кредитні вимоги*.

Для нормального функціонування підприємства, воно може застосовувати різні способи фінансування власної діяльності, основні з яких наведено на рис. 1.

Схема, наведена на рис. 1. не є абсолютно вичерпною, оскільки існують й інші способи фінансування. Зокрема, можливим джерелом для внутрішнього фінансування є надходження коштів від продажу непрофільних активів, а поміж зовнішніх

джерел виокремлюють також бюджетне фінансування в межах профільних державних програм, безповоротну фінансову допомогу, благодійні внески тощо. Однак, на нашу думку, ця схема висвітлює основні найрозповсюдженіші у практиці способи фінансування діяльності підприємства.

У внутрішніх і зовнішніх способів фінансування є принципові відмінності, які обумовлюють і певні переваги та недоліки того чи іншого засобу. Зокрема, перевагою фінансування за рахунок акціонерного капіталу (шляхом випуску акцій) є безстроковість і безповоротність отриманих коштів, однак отримання власних коштів вважають «дорогим» способом, а також при цьому посилюється вплив акціонерів на управління компанією.

Фінансування за рахунок позикового капіталу вважають «дешевшим» способом, при цьому кредитор не отримує «право голосу» в управлінні компанією, однак, з іншого боку, виникають боргові зобов'язання, які потрібно повертати в обумовлений строк і в повному обсязі, причому занадто велике боргове навантаження суттєво знижує надійність підприємства.

У цілому, з наведеної схеми фінансування можна побачити, що, за умов браку власних коштів, підприємство або нарощує кредиторську заборгованість (гірше розраховується з контрагентами, зокрема, шляхом збільшення обсягів товарних кредитів і відстрочок платежів за ними), або починає створювати *боргові зобов'язання*, застосовуючи певні *кредитно-інвестиційні інструменти*. В цьому випадку у підприємства виникає необхідність у відповідних банківських послугах.

Розвитку фінансової системи та активізації банківських операцій в Україні в значній мірі заважає «криза довіри» з боку кредиторів до потен-

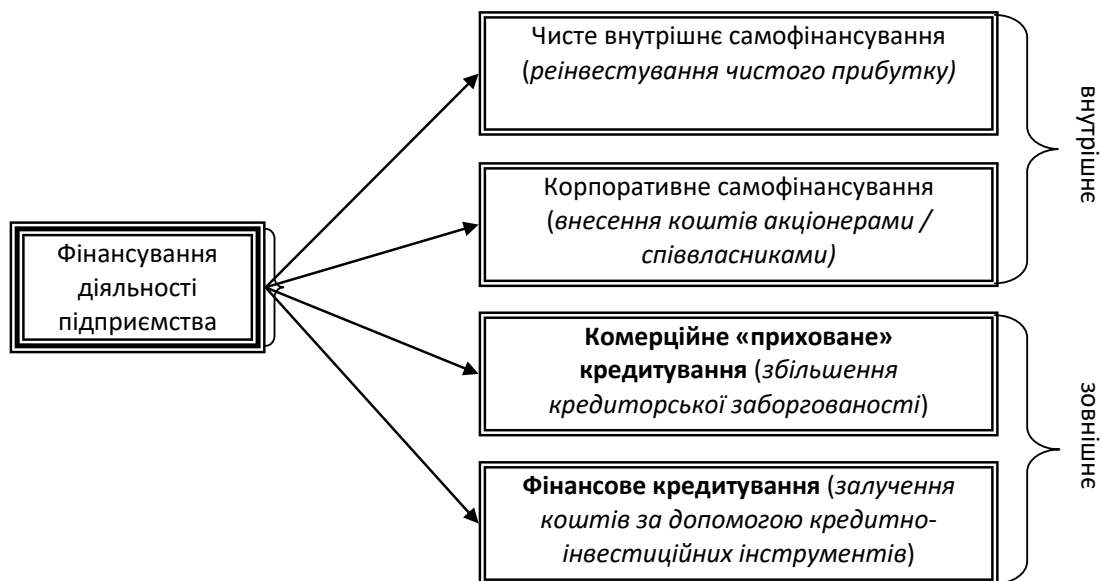

Рис. 1. Узагальнена схема фінансування діяльності підприємства

ційних позичальників, спричинена масовими випадками *дефолтів* (неплатежів) за борговими зобов'язаннями. Дещо спрощено, дефолтом можна вважати будь-яку відмову позичальника задовольнити своєчасно та в повному обсязі задекларовані кредиторські вимоги. Причому, боргові зобов'язання у позичальників з одного боку та кредиторські вимоги у банківських установ з іншого боку, виникають як за звичайними банківськими кредитами (традиційна банківська кредитна діяльність у системі відносин «кредитор – боржник») так і за борговими цінними паперами (банківська інвестиційна діяльність у системі відносин «інвестор – емітент»).

Разом інструменти традиційного банківського кредиту (кредитні угоди) та фінансові інструменти комерційного кредитування (боргові цінні папери) є основними складовими кредитно-інвестиційного портфелю банківських установ. Тобто, кредитна та інвестиційна діяльність банківської установи знаходить своє відображення у єдиному кредитно-інвестиційному портфелі, який складається як з кредитних активів (кредитні позики) так і з інвестиційних активів (цінні папери та інші інвестиційні інструменти). Всі активи у кредитно-інвестиційному портфелі банку мають приносити відсоткові доходи, тому основною проблемою портфелю є «непрацюючі» кредити (*NPL – non-profitable loans*, тобто такі, що не приносять прибутків, оскільки боржник їх не обслуговує) та «знецінені» проблемні інвестиційні активи (такі, що стали неліквідними та справедлива ринкова вартість яких прямує до нуля).

Нажаль, за оцінками експертів, в Україні більше половини від загального обсягу банківських активів (виданих банківських кредитів та здійснених фінансових інвестицій) визнано непрацюючими. Тому, ключовим злободенним питанням у кредитно-інвестиційній діяльності банківських установ стає питання управління ризиком боргових зобов'язань. Нівелювання наслідків «кризи неплатежів» шляхом зниження кредитно-інвестиційних ризиків, має призвести до поступового покращення інвестиційного клімату та активізації фінансово-кредитної діяльності з метою фінансування діяльності підприємств реального сектору економіки. Причому, зниження ризикованості кредитно-інвестиційної діяльності має досягатися шляхом проведення ретельного кредитного (інвес-

тиційного) аналізу стосовно об'єкту кредитування (інвестування).

Зрозуміло, що комерційний банк перш ніж профінансувати діяльність підприємства шляхом надання кредиту або інвестування в його активи, має ретельно вивчити питання щодо повернення вкладених коштів та забезпечення необхідного відсоткового доходу від цієї кредитної або інвестиційної операції.

Для будь-якого комерційного банку, незалежно від специфіки кредитно-інвестиційної операції та обраних об'єктів капіталовкладень, організація бізнес-процесу кредитування (інвестування) передбачає обов'язкове проходження декількох послідовних етапів, які узагальнено можна поділити на: *збір та введення вхідної інформації* щодо об'єкту кредитно-інвестиційної угоди та оточуючого середовища – *обробка даних* (кредитно-інвестиційний аналіз) – *видача вихідних рекомендацій* для прийняття кредитно-інвестиційних рішень – *кінцева дія* банківської установи (прийняття або відмова) щодо кредитно-інвестиційної угоди. Зазначимо, що ці етапи є типовими для багатьох видів діяльності, фактично уособлюючи собою традиційний підхід до управління інформаційними потоками на основі класичної тріади: *вхід – обробка – вихід* (рис. 2).

Зрозуміло, що наведена на рис. 2 багатокрокова процедура може виконуватися декілька разів у разі необхідності уточнення вихідних результатів, отримання додаткових вхідних даних або актуалізації існуючих вхідних даних в результаті періодичного моніторингу стану кредитно-інвестиційної угоди. В будь-якому випадку, відповідно до наведеної на рис. 2 схеми, ядром бізнес-процесів щодо кредитно-інвестиційної діяльності банківських установ є блок обробки вхідних даних, тобто *кредитно-інвестиційний аналіз*.

Комплексний аналіз, що передує здійсненню кредитно-інвестиційних операцій, крім оцінювання інвестиційних параметрів певних боргових інструментів, має враховувати поточні ринкові умови та загальний стан ринкового середовища (фінансового ринку).

Умовно, комплексний інвестиційний аналіз включає кілька рівнів вивчення об'єкту:

- оцінювання інвестиційного клімату та інвестиційного потенціалу країни;
- розгляд макроекономічних чинників і загальний аналіз стану фінансового ринку;

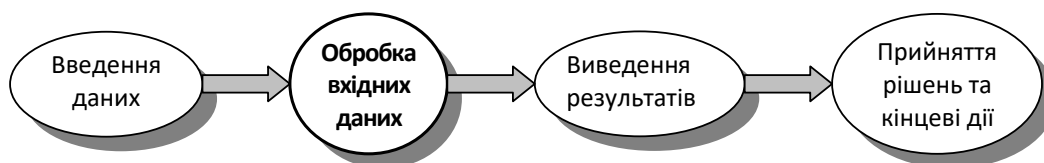

Рис. 2. Узагальнений алгоритм організації бізнес-процесів на основі потоків інформації у кредитно-інвестиційній діяльності банківських установ

- аналіз сектору економіки, до якого належить емітент;
- аналіз галузевих і регіональних чинників;
- аналіз маркетингових чинників (конкурентні тенденції, положення на ринку тощо);
- аналіз інвестиційної привабливості безпосередньо об'єкта інвестування.

Тут вважаємо доцільним висвітлити аспекти кредитно-інвестиційного аналізу які стосуються поточної кон'юнктури фінансового ринку та ринкових відносин в цілому. Отже, окрім оцінювання інвестиційних параметрів конкретного боргового інструменту, глибокого аналізу потребує й загальний стан ринкового середовища (фінансового ринку). Тобто, ще один важливий аспект інвестиційного аналізу полягає в тому, що професійні учасники ринку постійно аналізують відповідність ціни активу його дохідності. За умов існування активного та ліквідного фондового ринку, інструменти, що не можуть забезпечити сподівану дохідність, падають у ціні, а надприбуткові активи, навпаки, зростають у ціні.

Інвестиційний аналіз має включати й оцінювання доходів від капіталовкладень у цінні папери на основі прогнозування майбутніх ринкових тенденцій і відповідних ринкових цін фінансових активів. Тобто, необхідно враховувати, що інвестиційна вартість цінних паперів у значній мірі визначається не лише індивідуальними властивостями об'єкта інвестування, але й загальним станом фондового ринку. Зокрема, збільшення загальної капіталізації ринку спричиняє зростання курсів переважної більшості ринкових активів, і навпаки – загальний ринковий спад відбивається і на зменшенні ринкової вартості переважної більшості фінансових інструментів.

Взагалі, оцінювання інвестиційної якості цінних паперів з урахуванням поточного стану фондового ринку та ринкових тенденцій передбачає, зокрема, застосування двох різних концептуальних підходів, які отримали назву *фундаментальний* і *технічний* аналіз.

Технічний аналіз – сукупність методів аналізу та прогнозування майбутнього курсу фінансових інструментів на основі технічних індикаторів ринку – насамперед ретроспективних статистичних даних про *динаміку цін та обсяги торгівлі*.

Фундаментальний аналіз – сукупність методів оцінювання фінансових інструментів на основі аналізу основоположних (фундаментальних) факторів ціноутворення (*макроекономічних чинників, галузевих і регіональних чинників, фінансового стану та перспектив розвитку конкретного емітента* тощо).

Таким чином, методи фундаментального аналізу вивчають саме причини (фундаментальні фактори), що зумовлюють ринкові зміни, а отже і впливають (чи будуть впливати) на ціноутворення

фондових інструментів. Одним з найдоступніших інструментів фундаментального аналізу є широко застосований метод довідкових фінансових коефіцієнтів. Він ґрунтується на обчисленні певних загальноприйнятих фінансово-статистичних показників.

У свою чергу, методи технічного аналізу ґрунтуються на гіпотезі, що для виявлення тенденцій щодо майбутнього курсу фондових інструментів достатньо дослідити відповідну динаміку цін, оскільки в ціні активу тією чи іншою мірою вже відображено всі фундаментальні фактори ціноутворення.

Фундаментальний аналіз, на наш погляд, більш поглиблений, проте й більш трудомісткий. Тому, в разі потреби прийняття оперативного рішення, найчастіше застосовують технічний аналіз, а в разі стратегічних інвестицій уже додатково використовують і фундаментальний аналіз.

Крім того, сучасні дослідження у цій галузі показали ефективність іще одного підходу, який ґрунтується на розгляді гіпотез очікування учасників ринку, та отримав назву *психологічний аналіз*.

Аналізуючи кредитно-інвестиційну діяльність банківських установ, можна застосовувати загальнонауковий логічний підхід *індукції* (від часткового до загального), переходячи від локальних проблем кредитно-інвестиційного портфелю окремого банку на *мікрорівні* до загальних проблем банківської системи, які, в свою чергу, спричиняють глобальні проблеми фінансового ринку країни на *макрорівні*. З іншого боку, нові потенційні інвестори та кредитори, вивчаючи для себе питання можливості виходу на ринок кредитно-інвестиційних інструментів, мають застосовувати загальнонауковий логічний метод *дедукції* в частині *екстраполяції* відомих знань про банківську систему (зокрема, для України характерним є високий загальний рівень непрацюючих кредитно-інвестиційних активів банківської системи) на конкретні об'єкти (інструменти) кредитування або інвестування.

Можна стверджувати, що кредитно-інвестиційним портфелям банківських установ притаманна властивість *адитивності*, тобто кількісні показники за портфелями окремих банків можна додавати, щоб отримати узагальнені показники по банківській системі в цілому. Отже, проблеми кожного окремого комерційного банку, щодо непрацюючих кредитних та інвестиційних інструментів є частиною загальних проблем банківської системи, які, в свою чергу, входять до ключових проблем фінансового ринку на рівні країни.

Банківська установа є професійним фінансовим посередником, який залучає тимчасово вільні кошти юридичних та фізичних осіб, а потім намагається оптимально розподілити їх, трансформуючи їх у кредитно-інвестиційні активи. Банки спря-

мовують акумульовані ресурси (власні, залучені та запозичені кошти) в найпривабливіші та найефективніші кредитні угоди та інвестиційні проекти. Головними споживачами банківських фінансових послуг виступають домогосподарства та підприємства реального сектору економіки. При цьому, відповідно до ринкових законів попиту та пропозиції, кошти у вигляді кредитів та інвестицій надходять до тих галузей економіки де є найбільша потреба у додаткових фінансових ресурсах. Таким чином, важлива роль банківських установ на макроекономічному рівні полягає в тому, що вони фінансують різні сфери підприємництва та стимулюють розвиток реального сектору економіки, забезпечуючи ефективні ринкові механізми мобілізації, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів у матеріальне виробництво, виступаючи каталізатором розвитку економічної системи в цілому. Тобто, в макроекономічному аспекті, кредитно-інвестиційна діяльність банківських установ спричиняє не лише зростання капіталізації на рівні банку, але й сприяє приросту суспільного капіталу.

В цілому, сталий розвиток та ефективне функціонування економіки України вимагає дієвих заходів стимулювання кредитно-інвестиційної діяльності банківських установ. Причому, ця проблема має вирішуватися в комплексі, на загальнодержавному рівні, з метою активізації всіх взаємопов'язаних суб'єктів кредитно-інвестиційних операцій: населення, як постачальників грошових коштів (депозитні операції) та як споживачів кредитних послуг; банків, як фінансових посередників, ключових кредиторів та інвесторів; суб'єктів господарювання, як основних об'єктів фінансування; держави, як регулятора економіко-правових відносин між усіма учасниками кредитно-інвестиційної діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку кредитно-інвестиційної діяльності банківських установ показав, що активізація банківської діяльності – це глобальна задача, яка має розв'язуватися на рівні загальнодержавної фінансової політики. Причому, у сучасних реаліях, основною задачею для банківських установ є впровадження ефективних систем ризик-менеджменту, які мають точніше оцінювати кредитоспроможність позичальників та надійність їх боргових зобов'язань. Також, з боку держави та регулятора банківського ринку мають бути сформована така нормативно-правова база,

яка стимулювала би банки впроваджувати сучасні підходи ризик-менеджменту у власну діяльність. Розв'язання глобальної задачі активізації банківської кредитно-інвестиційної діяльності врешті решт має забезпечити сталий розвиток не лише фінансового ринку але й економіки держави цілому, а також покращити соціально-економічний стан нашої країни.

Отримані результати відкривають простір щодо подальших наукових досліджень. Подальші розвідки у даному напрямку стосуватимуться питань аналізу, оцінювання та управління ризиками у кредитно-інвестиційній діяльності. Оскільки саме більш глибокий та ефективний кредитно-інвестиційний аналіз потенційних об'єктів вкладання коштів, може стати тим ключовим фінансовим важелем, який стимулюватимуть банки займатися кредитно-інвестиційною діяльністю, забезпечуючи підвищення дохідності за одночасного зниження ступеня ризику для банківських установ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Банківські операції / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. д-ра. екон. наук проф. А.М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
2. Луців Б. Л. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 / Б. Л. Луців // Тернопільський держ. економічний ун-т. – Тернопіль. – 2005. – 29 с.
3. Любунь О.С. Банки як стратегічні інвестори промисловості: монографія / О.С. Любунь. – К.: Університет економіки та права «Крок», 2004. – 358 с.
4. Пересада А.А. Управління банківськими інвестиціями : монографія / А.А. Пересада, Т.В. Майорова – К. : КНЕУ, 2005. – 388 с.
5. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: Монографія. / Л.О. Примостка –К.: КНЕУ, 2002. – 316 с.
6. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки-мл.; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.
7. Фабоцци Ф. Управление инвестициями / Фабоцци Ф ; пер. с англ. – [Серия «Университетский учебник»]. – М. : ИНФРА-М, 2000. – XXVIII, 932 с.
8. Шелудько Н.М. Банківське кредитування інвестицій у перехідній економіці України: монографія / Н.М. Шелудько. – К.: Об'єднаний ін-т економіки НАНУ, 2005. – 318 с.